

Živa Kos

Stefan Collini: Zakaj potrebujemo univerze?

Ljubljana: Krtina, 2019.

269 strani (ISBN 978-961-260-124-9), 25 EUR

»Zakaj potrebujemo univerze? ni ne filozofska monografija ne bela knjiga. Če bi jo uvrščali v najprimernejšo literarno kategorijo, bi to morala biti polemika, ki pa se nadalje pokriva z žanri satire, lamentacije, manifesta in kulturne kritike,« v uvodu zapiše avtor (str. 13).

Collini, s pričujočo knjigo opozarja na vrsto sodobnih predpostavk o univerzah in z njimi povezanih politikah, ki visoko šolstvo zadnja desetletja poskušajo zvesti na niz neoliberalnih regulativnih idej. Zamiki načinov upravljanja institucij na prehodu iz sedemdesetih v osemdeseta leta dvajsetega stoletja so, argumentira avtor, prispevali tudi k spremembam v načinih financiranja univerz. Pri tem se je pomembno osišče upravljanja vzpostavljalo okrog vprašanj ustreznega nadzora nad porabo financ. Slednje se je v visokošolski prostor vpelo kot različne oblike dokazovanja in izkazovanja učinkovitosti porabe virov – finančnih in človeških. Collini kritično povzame postopke zagotavljanja in odgovornosti¹ ter jim pripiše izgubo zaupanja v možnosti razumnega argumentiranja pomena različnih človeških dejavnosti in zvaja ne le visokega šolstva, temveč tudi življenje na ozek spekter tistega, kar ima status »koristnega«, in večji del tistega, kar je domnevno »nekoristno«. Tako visokem šolstvu prihaja do delitve na koristne in nekoristne discipline, študijske programe, raziskave, tipe univerzitetnih praks, visokošolske učitelje in učiteljice ipd.

Zanašanja na postopke, s katerimi je domnevno mogoče objektivno vršiti nadzor, kot nadomestke za razumne argumente vključujejo neskončna odlaganja in skrivanja presoje pod plasti »vrednostno nevtralne birokratske latovščine«. Ob tem avtor opozori na slepoto diskurzivnih popačenj,² ki izhajajo iz kategorij »zagotavljanja«, v okviru katerih je na eni strani nemogoče argumentirati smisle onstran ozko predpostavljenih kategorij in na drugi, popolnoma mogoče, koherentno zagovarjati tudi znanstveno in vsebinsko »prazne« študijske programe in akademske prakse (prim tudi Alvesson 2013).

Morda na tem mestu ni odveč izpostaviti, da je avtor humanist, ugleden profesor intelektualne zgodovine in angleške literature na univerzi v Cambridgeu ter javni intelektuallec, ki s pričujočo knjigo in predhodnimi javnimi razpravami poskuša zagovarjati kompleksno poslanstvo univerz v sodobni družbi. S knjigo kliče po zagovorništvu visokega šolstva in preizpraševanja »samoumevnih« praks, ki univerzo redukcioniistično zvajajo na uresničevanje ciljev gospodarstva in trga dela.

1. Assurance and accountability.

2. Npr. vse bolj popularne rabe dikcije »potrebe družbe«, ki zakriva dejanske potrebe specifičnih interesov, ki bi jih v družbi, ki gradi na sistematičnem razvrednotenju družbenega, lahko označili kot »nedružbene«. Če je verjeti izjavi M. Thatcher, družba ne obstaja (Interview for *Woman's Own*, 1987).

Knjiga je sestavljena iz dveh delov. Prvi se osredotoča na niz diskurzivnih popačenj kot stranskih učinkov neoliberalnih regulativnih idej. V njem avtor predstavi poglede na razvoj globalne multiverze in na zamike v delovanju britanskih univerz s poudarkom na spremembah od druge polovice dvajsetega stoletja dalje. »V osemdesetih letih in v začetku devetdesetih sta vladi Thatcherjeve in Majorja okrepili število študentov, ne da bo zagotovili ustrezno investiranje v univerze, s tem pa visokošolskemu izobraževanju namenoma znižali ‚strošek na enoto‘. /.../ Poskušali sta tudi vpeljati posebno pojmovanje ‚učinkovitosti‘, ki je vključevalo spremembe v vodenju, da bi univerze naredili podobnejše poslovnošolski predstavi dobrega vodenja podjetja« (str. 50–51). Collini s tem opozori na postopno, a sistematično preobrazbo univerz v zadnjih desetletjih; od institucij, ki so v preteklosti uresničevale več med seboj povezanih, kompleksnih ciljev ter bile središča kulture in znanstvenega raziskovanja, gojišča državljanstva, k institucijam, ki so vedno bolj podobne delniškim družbam.

Z različnimi med seboj povezanimi problematikami, ki jih v knjigi na omenjenem ozadju tematizira, Collini izpostavi niz sprememb v pojmovanju in razumevanju visokošolske avtonomije, razmerij med akademskimi disciplinami in znotraj njih, akademske uspešnosti, načinov visokošolskega učenja in poučevanja ...

Avtor problematike odpira z intenco verjetno že zapoznelega, a kljub temu nujnega pogovora o tem, kaj sodobna univerza je in kaj naj bi bila. Pri tem izrazi željo po preseganju duhamornih turizmov ter domnevnih binarnih nasprotij med znanostjo, ki proizvede zelene gospodarske učinke, in neznanostjo kot tistim delom znanosti, ki tega ne počne, med koristnostjo naravoslovno-tehničnih raziskav ter v tej luči domnevno nekoristnostjo humanistike in družboslovja.

Pri tem se v omenjene binarnosti umešča tudi razmerje med akademsko univerzo in univerzo kot pripravo na poklic. V drugi polovici dvajsetega stoletja, ko je prevladujoči diskurz postal vse bolj »demokratičen, utilitarističen in ekonomističen in zdaj vse bolj populističen« (str. 71), so univerze, ki so vztrajale pri strogi akademski smeri, dobivale oznake upornišтва, nazadnjaštva in elitizma. Collini povzame razliko med študijem in pripravo na poklic: »Okvirna in nagla razlika med izobrazbo in strokovnim usposabljanjem je v tem, da izobrazba relativizira in nenehno preizprašuje informacije, ki jih usposabljanje preprosto prenaša« (str. 73). S tem opozori na zanko tako razumljene uporabnosti kot razvrstitvenega kriterija, v katero zlahka zapade vsak univerzitetni predmet, katerega družbena vrednost je zvedena na število za predmet zainteresiranih študentov in študentk. Tako zahtevnost, abstraktnost, akademskost predmeta postane domnevno nezdržljiva z uporabnostjo, razumljeno kot nekaj, kar naredi vsebino predmeta prepoznavno, manj tujo ali manj težko, dostopno. Avtor zagovarja, da univerzitetni progami izgubljajo precejšen del učinka vznemirjenja in širjenja obzorij, če zavzamejo preozek pogled na to, kaj je »relevantno«, »privlačno«, »koristno«, »nekoristno«. »Skoraj vsak predmet lahko pade pod eno od oznak. Prej gre za vprašanje, ali raziskovanje določenega predmeta poteka pod oznako neomejenosti – kar pomeni ne samo, kakor za vsako razvijanje znanja, da je izpostavljeno preverjanju hipotez in napak, temveč da ima iskanje znanja odprte narave prednost pred kakršnokoli praktično izvedbo ali vmesnim rezultatom. Lahko bi rekli, da je to eden od znakov akademske discipline, in

iz tega razloga je poskusom, da bi univerze preoblikovali v vrste ustanov, na katerih učenjaki in študenti proučujejo samo, kar je »koristno«, namenjeno, da se končajo z neuspehom« (str. 72–73).

Drugi del knjige tematizira priložnosti za zagovorništvo ker »/u/niverze potrebujejo zagovornike. Kakor smo videli, ni pri njihovem značaju, njihovih funkcijah ali njihovi vrednosti nič samoumevnega« (str. 137). S kritiko izbranih problematik, kot so npr. bibliografija, faktor vpliva, raziskovalna odličnost, Collini v razpravo vrača smiselnost določenih široko sprejetih samoumevnosti v visokem šolstvu in ob tem soodgovornost za njihovo reprodukcijo polaga vsem, ki v visokem šolstvu sodelujejo.

Sporočilo avtorja je v današnjem času več kot na mestu. Kot družbe in kot univerze smo si dolžni zastaviti vsa zahtevna vprašanja, ki jih nalaga čas, vse tja do Keynesovega slavnega vprašanja, na katerega namiguje tudi naslov knjige (str. 10), »zakaj potrebujemo ekonomijo?«. Družbene spremembe kličejo po premisleku namenov in odgovornosti, ki iz prevladujočega tipa ekonomije izidejo. Verjetno vsaj deloma podobno velja tudi za univerze.

Literatura

Alvesson, Mats (2014): *The Triumph of Emptiness. Consumption, Higher Education and Work Organization*. Oxford: Oxford University Press.

Tatcher, Margaret (1987): Interview for *Woman's Own* ("No Such Thing as Society"). *Margaret Thatcher Foundation: Speeches, Interviews and Other Statements*. London.